

Vidím na zemi město jakési, na pohledění pěkné a skvělé a široké velice

Město jako místo pro život

Město je fenomén současnosti. Rozrůstající se aglomerace měst pohlcují přírodu a rozšiřují plochu na nekonečné kilometry, zatímco střed starých velkých měst se proměnil: už v něm nežijí obyvatelé, ale přijíždějí sem turisté, aby se nadýchlí atmosféry starých uliček a odvezli si ji zase pryč. Přes den je to místo pro práci, ale večer se většina oken setmí, protože pracovníci z kanceláří se odebrali daleko od centra, kde někde v paneláku, činžovním domě či domku za městem žijí své soukromé životy. Ale to je obraz velkého starého města; existují i jiné obrazy: malé město na Vysočině, kde se lidé míjejí přes den, ale odpoledne vše tichne a večer se zde už potulují jen kočky a svítí okna s televizemi. A existují i mnohé jiné obrazy měst.

Jaká je podoba ideálního města, ve kterém by se žilo skutečně dobře? A co to znamená, že se v něm žije dobře? Je to snad místo se spoustou zeleně, kde se dobře dýchá, sportuje, žije? Nebo je to místo plné vyžití, kultury a sportu? Nebo je to místo se skvělými univerzitami, vědeckým životem a nadšením pro pokrok? Anebo lze spojit všechny tyto vlastnosti?

Jak se proměnil tento obraz ideálního města! Vždyť to před pár lety místo plné továren, průmyslu, kam přicházeli lidé za prací, kde bylo možné najít obživu jako dělník nebo zaměstnanec velkých průmyslových i jiných podniků. A podíváme-li se ještě dále do doby Komenského: tedy bylo město centrem všeho: byly zde tiskárny, soustředily se zde školy a univerzity, obchody, byla zde náboženská centra reprezentovaná věžemi kostelů a klášterů a bezpečí zajištěné hradbami a vojenskou posádkou. Utopické vize o dokonalé společnosti se promítaly do vidin dokonalých měst. Na druhou stranu, když chtěl Komenský ukázat úpadek společnosti, vybral si právě město.

Tyto rozmanité obrazy a ideály a tázání se na to, v jakém městě by byl dobrý život, jsou tématem letošního návrhu tématu soutěže Komenský a my. Téma lze uchopit jako vizi ideálního města, ale i jako reminiscenci na města minulosti, kdy se jejich velikost, význam i způsob využití měnil.

Existuje spousta precedentů, v nichž jsou tyto postoje již ztvárněny: například ideální města utopická Tommase Campanelly či Thomase Mora, četné veduty barokních měst. Město bylo významným tématem výtvarných umělců 19. i 20. století, stalo se dokonce jedním z hlavních témat některých výtvarných škol či skupin (Skupina 42). Město bylo ale i metaforou lidského pádu, jeden z nejznámějších zpracování pochází od Komenského a je ztvárněn v *Labyrintu světa a ráji srdce*. To vše jsou vzory, s jejichž pomocí lze s dětmi na tématu město pracovat, je to výzva k objevování atmosféry a krásy města, v němž žijeme, i přemýšlení nad tím, co by se v městě dalo změnit. Viz k tomu i naše návodné okruhy, kde se snažíme některé možnosti naznačit. Do soutěže budou přijímány práce vytvořené jakoukoliv technikou včetně trojrozměrných (v případě keramiky prosíme o důkladné zabezpečení výrobků).

Návodná témata

Následující témata jsou jen inspirativní, kladou si za cíl zejména upozornit na vrstevnatost námětu a otevřít prostor buď k delšímu projektu, nebo k přemýšlení, vyprávění, mimetickému hraní, pozorování a k následné výtvarné realizaci, není třeba se jich držet. Ani součásti jednotlivých témat nejsou závazné, je možné se inspirovat jen jednou pasáží. Témata jsou formulována pro učitele, dětem je třeba je upravit a přednést srozumitelnou formou. Doporučuji si zvolené téma zkonzultovat s výtvarnými precedenty, literárními zpracováními atd.

1. Jak vypadá město, ve kterém bych chtěl/a bydlet? Anebo naopak, jak vypadá město, kde nechci žít?
2. Jaké je město, ve kterém bydlím? Proč ho mám rád, co se mi na něm líbí?
3. Jak by vypadalo město, které bych navrhoval/a (vciť se do role urbanisty a architekta). Je hezčí město navržené jedním člověkem, nebo takové, které se po staletí vyvíjí a stojí tak vedle sebe stavby různého stáří?
4. Jak vypadá město z pohádek? Nejslavnější město s krásným palácem, hradem, kostely, univerzitou, známé po celém světě. Hradby takového slavného a nikdy nedobytého města:
5. Příběh slavného města, které změnilo tok dějin, buď hrdinskostí svých obyvatel, anebo svým pádem: Jeruzalém, Jericho, ale i Londýn, Paříž, Volgograd (Stalingrad) i Kyjev aj.
6. Příroda ve městě: nejen parky, voda, řeka protékající městem, ale i nová zvířata: sojky, straky, lišky, plši aj. Zvířata ve starých městech: prasata a slepice, potulní psi.
7. Pohlcená příroda: jak město zabírá prostor, původně přírodní nebo zemědělský.
8. Město minulosti: pokuste se vystihnout podobu a zvláštnosti města ve středověku nebo v době Komenského. Najděte vyobrazení a objevte dobové zvláštnosti: kam vypouštěli odpadky, jak se přepravovali, kde nakupovali?
9. Zapomenutá industriální zákoutí měst: krása ohrad, periferii, kolejí, starých drážních budov, komínů, starých továren, tramvajových konečných.
10. Plán města: jak vypadá město z výšky, jaký tvar má staré centrum a jaký tvar má město mimo původní hradby, jak se město prolíná s okolní přírodou, kudy vedou silnice, kudy městem protéká řeka či potok?

Textová příloha

Jan Amos Komenský

Dvěře jazyků

LVIII

O MĚSTĚ

613. Město ohražují zdi [náspy], valy a kolí a bašty.
614. Mezivalí [příhrada] má příkopu: parkan vnitř jest, kudy měšťanum ke zdem (městským) odevřený jest přístup.
615. Brána má svá zavření, vrata, závory a hřebeny [mříže].
616. Ulice a pořadí kamenem jsou dlážené, jako i rynek s podloubími, aby blatnaté nebylo chození.
617. Těsné uličky obyčejně bez průjezdu jsou.
618. Předměstím se městečko rozšiřuje, věžemi okrašluje: zvláště když jsou zděné a s makovicemi.
619. Ne všickni obyvatelé (privilegiem) nadáni jsou, ale domácí a osedlí.
620. Z těch někteří od daní a obtížností obecných osvobození jsou, sobě sami živi jsou.
621. Přespolní a podruzi jsou pod platy [poplatečníci].
622. Chrám, zbrojnice, pokladnice, obilnice města síla jsou.
623. Ale čisterny, hodiny, školy dobře spořádané pěkné správy znamením.
624. Za soudnicí šatlava stavena bývá: v straně obecní záchodové.
625. Hospody, krčmy, obecné kuchyně pro příchozí se strojí: utočišťná místa pro provinilé: špitále pro chudé.
626. Palác jest velebný chrám neb dům.
627. Hlídká [strážná věž] na vyšším místě bud': strážní pak bedliví.
628. Sousedé odměnné sobě posluhy dlužní jsou.

Labyrint světa a ráj srdce

V. Poutník se z vysoka na svět dívá

To když já přemýšlím, an' my se, nic nevím jak, na jakés náramně vysoké věži octneme, takže sem sobě se pod oblaky býti zdál; z níž já dolů pohledna, vidím na zemi město jakési, na pohledění pěkné a stkvělé a široké velice, však jehož sem vždy termíny a meze ze všech stran znamenati mohl: a bylo okrouhle vystavené, zdmi a valy opatřené, a místo příkopy hlubina jakási tmavá, ani břehu, ani dna, jakž mi se zdálo, nemající. Nebo jen nad městem světlo bylo, za ohradou čirá dále tma. Město pak samo rozdělené sem viděl na nesčíslné ulice, ryňky, domy a stavení, větší i menší, a všudy plno lidu jako hmyzu. K východní straně viděl sem stojící bránu jakous, z níž ulička šla do jiné brány, vše již k západu hledě: a z té druhé brány teprv se do rozličných ulic města vcházelo: kterýchž ulic nejpřednějších sem šest počítal, vše od východu k západu vedlé sebe běžících; a uprostřed nich byl plac aneb ryňk velmi veliký, okrouhlý; a nejzáse k západu stál na skalnatém příkrém pahrbku vysoký jakýsi stkvělý zámek, na nějž se nejvíc všickni města obyvatelé ohlédali. I dí mi můj vůdce Všudybud: „Nu tu máš, poutníče, milý ten svět, na nějž se podívati žádostiv byl. Proto sem tě nejprve na tuto vysokost uvedl, aby sobě naň z cela nejprv pohleděl a jeho spořádání vyrozuměl. Tato hyn východní brána jest Brána života, skrze níž všickni, kdo se na svět dostávají k bydlení, procházejí. Tato pak druhá, bližší brána, jest Brána rozchodu, z níž jedenkaždý, jak komu los padne, k tomu neb jinému povolání se obrací.

Stavové světa

Ulice zajisté, kteréž vidíš, jsou rozdílní stavové, řádové a povolání, v nichž se lidé usazují. Vidíš hlavních ulic šest: v oné ku poledni bydlí domovní stav, rodičové, dítky a čeládky: v vedlejší řemeslníci a všickni s živnostmi se obírající: v třetí této nejbližší ryňku bydlí stav učených, s pracemi myslí zacházejících. Z druhé pak teď strany jest stav duchovní, k nímž jiní náboženství konati vybíhají. Za tím stav vrchností a zprávců světa: nejzáz pak k půlnoci stav rytířský, s věcmi válečnými zacházející. Aj jak to ušlechtilé: onino všecky plodí; tito všecky živí; tito všecky učí; tito se za všecky modlí; tito všecky soudí a před neřády zachovávají; tito za všecky bojují: a tak všickni sobě slouží a všecko v svém glejchu stojí.

Hrad pak onen k západu jest *arx Fortunae*, hrad Štěstí, na němž zvláštější lidé bydlí, bohatství tam, rozkoší a slávy užívajíce. Ryňk prostřední pro všecky jest. Nebo se tu ze všech stavů lidí scházejí, a co potřebí, zpravují.

I líbilo mi se to zpořádání pěkné, a počal sem Pána Boha chváliti, že stavy světa tak ušlechtilé rozdělil. Než to mi se nelíbilo, že sem ty ulice na mnoha místech jako protržené viděl, takže leckdes jedna do druhé vbíhala: což mi se snadného zmatení a zblouzení znamením zdálo. A k tomu když sem na tu okrouhlost světa hleděl, patrně sem cítil, že se hýbal a v kolo točil, až sem se závratu bál. I dí mi tlumočnick můj, Mámil: „Vidíš, můj milý člověče, jak rozkošný jest ten svět, jak všecko v něm ušlechtilé? A to zdaleka jen na něj hledě: co pak díš, potom jej po částkách s rozkošemi jeho prohlédaje? I komuž by na něm býti milo nebylo?“ Já řekl: „Z dalekať mi se líbí, nevím, jak potom bude.“ „Všelijak dobře,“ dí, „jen věř, a již podme.“

Brána života

Všudubud dí: „Počkej, ještě mu odtud ukáži, kamž potom nepůjdem. Ohlédni se teď nazpět k východu: vidíš-li, jak se tu z té tmavé brány cosi čmýrá a sem leze?“ „Vidím“, řekl sem. A on zase: „To jsou lidé vnově se na svět, sami odkud nevědouc, dostávající, aniž se ještě znají, a aby lidmi byli, vědí: protož jest okolo nich tma a nic, jen vřesku a pláče trochu. Ale když tou ulicí jdou, pomalu se jim šerí a světlí, až teď do této pod námi brány přijdou: tu co se děje, podme, pohledíme.“

Thomas More

Utopia

O městech a zvlášť o Amaurotu

„Kdo zná v Utopii jedno město, zná všechna: tak si jsou vesměs podobná, pokud tomu není povaha krajiny na překážku. Mohl bych tedy popsat jen jedno a valně nezáleží na tom, které. Volím-li Amaurotum, činím tak proto, že je ze všech nejdůstojnější – ostatní města mu totiž vyhrazují poctu, aby bylo sídlem senátu – a mně ze všech nejlépe známé, vždyť jsem v něm strávil plných pět let.

Leží tedy Amaurotum na mírném horském úbočí. Jeho půdorys je téměř čtvercový. Jeho šířka, počínajíc maličko pod vrcholem pahorku, táhne se dva tisíce kroků k řece Anydru; délka, tvořená říčním břehem, přesahuje jen o málo šířku. Anydrus pramení osmdesát tisíc kroků nad Amaurotem z nepatrného zřídla, ale zmohutněv přítokem jiných řek, z nichž dvě jsou dokonce dosti statné, dosahuje před městem samým značné šíře pěti set kroků; potom urazí ještě ve větší mohutnosti šedesát tisíc kroků a vlévá se do oceánu. Po celé této vzdálenosti, která dělí město od moře, ba i na několik mil nad městem, střídá se vždy po šesti hodinách příliv a odliv s rychlým proudem. Kdykoli se vevalí moře na délku třiceti tisíc kroků do řečiště Anydru, plně je zaujme svými vlnami, zahnavši říční vodu zpět; pak ještě o něco výše ji kazí slanou vodou; potom však říční voda ponenáhlu sládne a již zjasněná protéká městem; při odlivu zase dosahuje čistá a neporušená říční voda téměř až k samému ústí.

S protějším břehem řeky je město spojeno mostem, ne snad dřevěným na kůlech a pilotách, nýbrž kamenným s krásně klenutými oblouky; je vystaven na té straně, která je nejuvzdálenější od moře, aby mohly lodí nerušeně plout podél celého toho boku města.

Kromě toho mají Amaurotští ještě jeden vodní proud, ne sice veliký, ale neobyčejně mírný a příjemný. Prýští z téže hory, na jejímž úbočí leží město, a po svahu protéká jeho středem, načež vplývá do Anydru. Hlavní pramen této říčky, prýštící maličko nad městem, Amaurotští opevnili a spojili s městem, aby při nějakém vpádu nepřítel nemohla být voda zachycena, odvedena nebo otrávena.

Odtud ji rozvádějí v hliněných rourách všemi směry do nižších částí města. Kde to nedovoluje povaha krajiny, přináší stejný užitek dešťová voda, sbíraná do rozměrných cisteren. Vysoká a široká hradební zeď obkličuje město, posetá věžemi a baštami. Hradby obklopuje ze tří stran příkop, sice bez vody, ale hluboký i široký, plný trní a hloží, jež znesnadňují přístup; ze čtvrté strany nahrazuje příkop sama řeka. Ulice jsou vedeny příhodně, aby jednak dobře sloužily provozu, jednak byly chráněny před větry. Budovy jsou čisté a vzhledné a domovní průčelí vroubí ulice v dlouhé, nepřetržité řadě po obou stranách. Mezi těmito protilehlými řadami domů zaujímá místo cesta třicet stop široká. K zadním částem budov přiléhá po celé délce ulice prostorná zahrada, ze všech stran obklopená zadními stěnami čtvrti.

Není tu domu, aby neměl jednak hlavní vchod z ulice, jednak zadní východ do zahrady. Dokonce mají také dvojkřídlé dveře, které se dají otevřít lehkým ručním zátahem, a pak samy sebou se zavírají, vpouštějí do domu kohokoli – do té míry není tu nikde nic soukromého. Ostatně samy domy si Amaurotští vždy po deseti letech vyměňují losováním.

Svých zahrad si velmi váží. Réva, ovocné stromy, keře a květiny, které tu mají, jsou tak skvělé a šlechtěné, že jsem nikde neviděl větší bohatství plodů a větší úpravnost. Pečují o ně nejen pro potěšení, nýbrž jejich horlivost je rozohňována i vzájemným soutěžením jednotlivých čtvrtí, kdo bude mít zahradu nejpěstěnější. A zajisté po celém městě bys jen tak nenašel něco, co by lépe vyhovovalo potřebám i potěšení měšťanů. Proto se zdá, že již zakladatel státu o nic nepečoval horlivěji než o zahrady tohoto druhu.

Celé rozvržení města bylo prý totiž provedeno již na začátku, a to samým Utopem. Ale výzdobu a ostatní zušlechtění odkázal Utopus za úkol budoucím pokolením, poznav, že by na to nestačil věk jediného člověka. A tak mají psáno v letopisech, které uchovávají pečlivě a svědomitě psané a obsahující dějiny sedmi set šedesáti let už od dobytí ostrova, že z počátku byly stavby zcela prosté, takřka chýše a chatrče, zrobené jen tak z jakéhokoli dřeva, se stěnami omazanými blátem; ostře zešíkmené střechy pokrývali slaměnými došky.

Nyní však lze spatřit domy vesměs třípatrové; vnější zdi jsou vystavěny z křemene nebo z tvrdého kamene nebo konečně z cihel, přičemž spáry jsou uvnitř zaplněny maltou; rovné střechy pokrývají jakousi stavební hmotou, která není nákladná, ale má takové složení, že vzdoruje ohni a v odolnosti vůči útokům počasí předčí olovo.

Vítr od oken zahánějí sklem – jeho užití je totiž u nich velmi rozšířené –, někdy také jemnou tkaninou, kterou natírají průhledným olejem nebo jantarovou šťávou, s dvojnásobnou výhodou, neboť tak se propouští dovnitř více světla a méně chladného vzduchu.“

Jaroslav Seifert

Město v slzách

Báseň úvodní

Hranatý obraz utrpení
je město
a sama veliká událost před tvýma očima,
čtenáři, otvíráš knížku prostou a nevtíravou
a píseň počíná.

Svou slávou
nezvítězilo město nade mnou
svým majestátem a velikostí mě neočarovalo,
miluji hvězdy, lesy, prameny, louky a květiny
a navrátím se v jejich náruč tajemnou,
však dokud z bratří mých trpěti bude jediný,
nebudu šťasten,
a nespravedlností světa vzbouřen,
dál jako teď,
opřen jsa o zeď fabriky, budu se zalykat kouřem
a píseň svoji pět.

A přece mi cizí je ulice,
letí jak prudce mrštěný šíp, aby dobyla světa,
a v rytmus mé krve se nikdy nezladí běžící řemeny a kola,
jsou jimi spoutány ruce mé a rukou tisíce,
aby, když srdce volá,
nesměl a nemohl obejmout druh druhá;
kdybych však do lesů uprchl k pramenům, květinám a lani,
takový smutek by mé srdce zchvátil,
že nerozhlédla se ani,
co je tu krásy, ticha a horoucnosti,
do města bych se vrátil,
do toho města, jež člověka uvítá železnou ctností,
kde ani slavík nezpívá a nevoní jedlový les,
kde ztročen není jen člověk,
ale i květina, pták, kůň i pokorný pes.

Čtenáři dobrý, jenž pročítáš ty řádky,
zasni se na chvíli a věz to,
že hranatý obraz utrpení před očima
je město;
vždyť člověk cítí jako květina:

nelámej, netrhej, nešlap!